

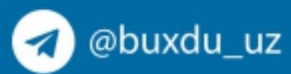

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI ILMIY AXBOROTI

Научный вестник Бухарского государственного университета
Scientific reports of Bukhara State University

5/2024

5/2024

<https://buxdu.uz>

MUNDARIJA * СОДЕРЖАНИЕ *** CONTENTS**

ADABIYOTSHUNOSLIK * LITERARY CRITICISM *** ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ**

Қувватова Д.Х., Сафарова Ҳ.О.	Самандар Воҳидовнинг дostonчиликдаги ижодий изланишлари	3
Davronova Sh.G'.	Isajon Sulton hikoyalarida ma'naviy qadriyatlar talqini	8
Ражабов Д.З., Ражабова Р.З.	Халқ кўшиқларининг пайдо бўлиш асослари ва табиатига хос хусусиятлар	13
Qodirova M.A.	Ahmad A'zam badiiy tasvir mahorati	19
Xamdamova S.B., Gaybulloyeva V.Sh.	Emili Dickinson she'riyatida romantizm xususiyatlari in'ikosi	25
Inoyatova D.I.	The comparison of the concept of ugliness in English and Uzbek proverbs	29
Israilov G'.B.	Sakkokiy devoni xususida	33
Jabborova M.V.	Zamonaviy o'zbek she'riyatida samoviy timsollarning lirik qahramon ruhiyatini ifodalashdagi badiiy-estetik talqini	37
Kilicheva M.R., Sharopova Sh.Sh.	Identifying the "story telling" element of self-help genre on the work of "How to win friends and influence people" by Dale Carnegie	41
Mulloqulova Z.Sh.	O'zbek adabiyotida adabiy topishmoqlarning badiiyati	45
Ziyodulloeva A.A.	Psycho-emotional features of color interpretation in English literary works	49
Исаева Г.А.	Дихотомия образа врага в военной литературе Шухрата и Юрия Бондарева	54
Кенджаева Г.Ф.	Способи передачи паремиологических единиц в русских и английских переводах романа Абдуллы Кадыри «Минувшие дни»	61
Розикова Н.Н.	Метажанровые трансформации и экспериментальное переопределение жанров в современной литературе	65
Nazarova G.P., Davronova R.A.	Laila's attitude towards gender discrimination in Khaled Hosseini's "A thousand splendid suns"	72
Каримова И.Дж.	Вера в бога как механизм выживания в романе Даниэля Дефо «Робинзон Крузо»	76
Murtazayev E.N.	XX asr jahon adabiyotida ekspressionistik qarashlar	81
Maxmudova S.X.	Erkin Vohidovning "O'zbekiston" she'rida Vatan talqinlari	85
Зиёхиддинова Э.Ж.	Тимур Пулатов: интеграция восточной образности в литературу	89
Акифьева О.О.	Поэтические функции глаголов цвета в лирике Н.С. Гумилёва	93

JURNALISTIKA * JOURNALIZM *** ЖУРНАЛИСТИКА**

Berdiyeva S.A.	O'zbekiston Respublikasi Prezidenti devoni tarkibida matbuot kotibining roli	100
Primov Sh.M.	"Mushtum" jurnalining tarixiga bir nazar	106
Berdiyeva S.A.	O'zbekistonda matbuot xizmatlari	110

"NAVOIY GULSHANI"

Hikmet K., Sayliyeva M.R.	Alisher Navoi an outstanding poet	117
--------------------------------------	-----------------------------------	-----

ISAJON SULTON HIKOYALARIDA MA'NAVY QADRIYATLAR TALQINI

Davronova Shohsanam G'aybulloevna,

Buxoro davlat universiteti

O'zbek tili va adabiyoti kafedrası professori v.b.,

filologiya fanlari doktori (DSc)

sh.g.davronova@buxdu.uz

Annotatsiya. Maqolada taniqli o'zbek adibi Isajon Sulton hikoyalarida milliy va ma'naviy qadriyatlar talqini masalasi tadqiq etilgan. Yozuvchi hikoyalarida milliy xarakterlar, ularning ruhiyati, kechinmalari tasviriga e'tibor qaratilgan. Hikoyalarda insoniy munosabatlardagi murakkab jihatlarining badiiy talqin etilishi va yozuvchining g'oyaviy qarashlari yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: hikoya, istiqloq davri hikoyachiligi, milliylik ifodasi, ma'naviy qadriyatlar talqini, Isajon Sulton hikoyalari, badiiy obraz, badiiy g'oya, badiiy mahorat.

ТОЛКОВАНИЕ ДУХОВНЫХ ЦЕННОСТЕЙ В РАССКАЗАХ ИСАДЖАНА СУЛТАНА

Аннотация. В статье рассматривается трактовка национальных и духовных ценностей в рассказах известного узбекского писателя Исаджана Султана. В рассказах писателя уделяется внимание изображению национальных характеров, их менталитета, переживаний. В рассказах освещены художественная интерпретация сложных сторон человеческих отношений и идеологических взглядов писателя.

Ключевые слова: история, повествование периода независимости, выражение национальности, интерпретация духовных ценностей, рассказы Исаджана Султана, художественный образ, художественная идея, художественное мастерство.

INTERPRETATION OF SPIRITUAL VALUES IN THE STORIES OF ISAJAN SULTAN

Abstract. The article examines the interpretation of national and spiritual values in the stories of the famous Uzbek writer Isajon Sultan. In the writer's stories, attention is paid to the depiction of national characters, their mentality, and experiences. In the stories, the artistic interpretation of complex aspects of human relations and the writer's ideological views are highlighted.

Keywords: story, storytelling of the independence period, expression of nationality, interpretation of spiritual values, stories of Isajon Sultan, artistic image, artistic idea, artistic skill.

Kirish. Istiqloq davri adabiyotida milliy ruh va ma'naviy qadriyatlar keng yoritilganligi kuzatiladi. Milliylik, o'zlikni anglash, teran ildizlarga ega bo'lgan qadriyatlarimizning nechog'li hayotiy va insonparvarlik omiliga asoslanganligi badiiy asarlarda rang-barang mavzular doirasida va xilma-xil muammolar bilan bog'liq holatda aks ettirildi. Yozuvchi Isajon Sulton ijodida, xususan, hikoyachiligi misolida ushbu masalaning ayrim xarakterli jihatlarini kuzatishimiz mumkin.

Ma'lumki, yangi zamon o'zgarishlari, ilmiy-texnik va texnologik taraqqiyot insonlardan tezkorlik, hozirjavoblik, hushyorlik, ogohlik va ayni paytda, aql-idrok, mushohada kuchini talab etadi. Bunday sharoitdagi inson intellektual salohiyatli, keng dunyoqarash sohibi bo'lishi kerak. Jahon iqtisodiyoti, siyosati, axborot yangiliklari ta'siri kishilar turmush tarzining muhim va uzviy qismiga aylangan. Hayot voqeligini badiiy aks ettiruvchi adabiyotda ushbu faol jarayonlarni tahlil va talqin etishga urinishni tabiiy zarurat sifatida anglash mumkin.

Tadqiqot metodologiyasi. Jahon sivilizatsiyasining faol aralashuvi bir tomondan kishilarning intellektual rivojlanishiga ta'sir ko'rsatsa, ikkinchi tarafdan millatning ma'naviy qadriyatlari, masalan, o'zaro munosabatlardagi ayrim nozik jihatlar, shuningdek, birlik, hamjihatlik, urf-odat va an'analarni davom ettirish, asor-u atiqalarni asrab-avaylash kabi masalalar doirasida ayrim salbiy oqibatlarining kelib chiqishiga ta'sir ko'rsatishi mumkinligi haqidagi qarash yozuvchi Isajon Sulton asarlarida badiiy asoslanadi. Adibning "Boqiy darbadar", "Ozod", "Genetik" romanlarida, "Onaizorim", "Hazrati Xizr izidan", "Avvalgilarga o'xshamas" qissalarida milliy kolorit, ma'naviy qadriyatlarga alohida e'tibor qaratilgan. Masalan, "Boqiy darbadar" romanidagi ushbu parcha fikrimizga asos bo'la oladi: "... Yana bir qancha vaqt o'tgach, dunyoda

na vatan, na millat va na til tushunchasi qoladi, – deb o‘yladi Professor. – Bu jarayon balki allaqachon boshlanib ulgurandir? Yana qanchadir vaqt o‘tib ro‘y beradigan iqtisodiy va axborot xurujlridan keyin mamlakatlarning chegaralari yo‘qolib ketsa, boshqarish iplari to‘g‘ridan to‘g‘ri kapital qo‘liga o‘tsa, ya‘ni yer yuzini qit‘alararo shirkatlar boshqarsa-chi? Haqiqiy globallashuv ana shunda avj olsa, qayerda iqtisod gullab-yashnasa, odamlar o‘sha yerga to‘plana boshlansa... va vaqt-soati kelib, qadriyatlar yemirilib-tamom bo‘lsa-chi?..” [8.43]. Bunday mushohadalarga chorlash borasida adibning hikoyalari ham alohida e‘tiborni tortadi. Adib hikoyalari mutolaa qilgan inson ona yurt, muqaddas zamin va mard, tanti, mehnatsevar, samimiy el, do‘st-birodar, yaqin insonlar o‘rtasidagi mehr-oqibat masalalari to‘g‘risida o‘yga toladi. “Bayroq”, “Oydinbuloq”, “Avazboylik tantilar”, “Bibi Salima”, “Ota raqsi”, “Ona yurt sog‘inchi”, “Otamga nimadir bo‘ldi”, “Ota qasidasi” kabi hikoyalarda aks etgan masalalar kitobxonni mulohaza qilishga undaydi. Zero, “Odamlarning yashashi va rivojlanishi uchun moddiy noz-ne‘matlar qanchalik zarur bo‘lsa, ma‘naviy qadriyatlar ham juda muhimdir” [11.286].

Natijalar va uning muhokamasi. Isajon Sulton yaratgan milliy xarakterlar “bir mayizni qirq bo‘lib” yeydigan o‘zbek xalqining umumlashma timsollaridir. Ular – yaqinlariga ezgulik ulashish, yaxshilikni faqat o‘ziga emas, barchaga ravo ko‘rishga odatlangan duogo‘y, oqko‘ngil kishilar toifasidan. Ular faqat o‘zlariga kelgan boyluk, shon-shuhrat, muvaffaqiyatdan chinakamiga shodlana olmaydilar, moddiy qimmatga ega narsalarini o‘zgaralar bilan baham ko‘ribgina taskin topadilar. Ular o‘zlarining shaxsiy manfaatlarini umum manfaatining tarkibiy qismi sifatida anglaydilar. Ma‘naviy asoslar, ya‘ni yaxshi muomala, ko‘ngil so‘rash, taskin berish kabi jihatlari ham ularda samimiyatga asoslangan. Xudbinlik, shaxsiyatni ustun qo‘yish, o‘zgaralarga zulm-zo‘ravonlik, o‘zgaralar mehnatiga sherik bo‘lish ularning tasavvurlari uchun yot tushunchalardir. Adibning “Bibi Salima”, “Men, onam va O‘rta Yer dengizi” kabi hikoyalarda tasvir etilgan voqelik, qahramonlarning o‘y-kechinmalari ifodasida ana shunday jihatlarni kuzatish mumkin.

“Men, onam va O‘rta Yer dengizi” hikoyasida insonlardagi el-yurtga, yaqinlarga bo‘lgan mehr-oqibat tushunchasi badiiy talqin etiladi. Inson uchun odatga, ko‘nikmaga, zaruratga, ehtiyojga aylangan narsalar, tushunchalar bo‘ladiki, ular uning hayoti mazmunini tashkil etib boradi. Har qancha go‘zal, qimmatli, hayratlanarli bo‘lmasin, ma‘naviy asoslar bilan bog‘lanmas ekan, qadrli sanalmaydi. Onasini O‘rta Yer dengiziga sayohat qildirish uchun olib borgan o‘g‘il undagi o‘zgarishlarni ko‘radi va uning nigohi bilan kuzatgan kitobxon ham onaning holatlarini his qila boshlaydi. Ona o‘zga yurtlarda ko‘k choynig topilmasligidan ham, shunaqangi katta dengiz bor joylarda ichishga yaroqli suv yo‘qligidan ham, u yerdagi tartib-qoidalardan ham hayratga tushadi. Ayol yuklarini ko‘tarish uchun yordam taklif qilgan xizmatchining taklifini qabul qilmaydi, uning muomalasini xizmat vazifasi deb emas, balki samimiy deb biladi, uni o‘z o‘rnida alqab ham qo‘yadi. Chunki u hayot kechiradigan maskanlarda o‘zaro hurmat, munosabat, ko‘mak degan tushunchalar moddiy asosga qurilmagan, aksincha ma‘naviy asoslar bilan bog‘langan edi. O‘g‘il uning kayfiyati chinakamiga ko‘tarilmaganligini sezib turardi. Hatto bu haqida u onasidan so‘rashga ham jazm qiladi. “Tavba, kimdir shunaqa joylarga kelib mahliyo bo‘lib, maza qilib dam olib ketsa. Meni o‘ylaganlarimni qara, – deb xushhol kuladi. – Endi, shunaqaman-da, bolam. El-yurtsiz dengiziyam, tog‘iyam tatirmidi?

– Mana, shuncha kun yurdig-u yeganim ichimga tushmadi. Xudo yaratib qo‘ygan shu mo‘jizalarni bir o‘zim ko‘rayotganimdan iymandim. Singillaring, amma-xolalaring, tog‘a-yu amakilaring, tumonat xalq turibdi u yoqda. Qo‘shni to‘y boshlab qo‘yuvdi, tog‘ang qiz chiqarmoqchiydi...” [9.13]. Ona bunday go‘zal maskanlarni bir o‘zi ko‘rib turgani uchun ham haqiqiy zavqni tuyib bilmaydi, balki bu joylarni yaqinlari bilan birga ko‘rishni, ularning ham shunday ajoyibotlardan bahramand bo‘lishlarini istaydi.

Ko‘rinib turibdiki, ayol yaqinlarining tashvishi, muammolari xayoli bilan yashaydi, faqat o‘zi bahramand bo‘lgan ajoyibotlarni o‘zgaralarga ham ilinadi. Uning uchun farzandlari, el-yurti, yaqinlari qadrli va suyuq. Ona yurti va uning quvonch-u tashvishlariga sherik bo‘lishdan qoniqish hissini tuyadi. Ayolning qalbidagi bari muqaddas deb bilgan qadriyatlari yurti va vatandoshlari bilan uzviy bog‘langan. Hikoya oqko‘ngil, mehribon, fidoyi o‘zbek onalarini tasavvurimizda jonlantiradi.

Isajon Sulton hikoyalarda vatanparvarlik, yurtsevarlik, fidoyilik, mardlik ulug‘lanadi. Adibning qahramonlari vatandoshlarining og‘irini yengil qilish, ularni kerak paytida, qiyin sharoitlarda qo‘llab-quvvatlashni o‘zining muqaddas burchi deb biladi va kerak o‘rinda mas‘uliyatli vazifasini ado etmasdan keta olmaydi.

Yozuvchining “Bayroq” nomli hikoyasida insoniylik, fidoyilik masalasi yoritiladi. Hikoya qilinishicha, jangarilarning o‘qidan yaralangan do‘stiga yordam qo‘lini cho‘zgan feldsher yigit o‘zining hayotini xavf ostiga qo‘yib bo‘lsa-da, vazifasini oxiriga yetkazadi. Asarda dushman kuchlarining chegaradan o‘tishga urinishi, xavfning bartaraf etilishi, askar yigitning qahramonlik ko‘rsatib xalok bo‘lishi hamda bir guruh harbiy yigitlarning qahramon jangchining ota-onasi holidan xabar olish uchun borishi bilan bog‘liq

voqealar aks etgan. Asar muqaddimasida yurt bayrog‘i haqida so‘z ketar ekan, jumladan, shunday fikrlar qayd etiladi: “Bayroq shunaqa narsa-da: bir qarasang, oddiy mato deysan, biroq yurt timsoliga aylanganidan keyin o‘zida olam-jahon ma’nolarni mujassam qilib oladi” [9.15]. Yozuvchi bayroq ramzida muqaddas qadriyatlar, el-yurt, do‘st-birodar, insoniy burch tushunchalarining mohiyatini jamlashni maqsad qilgan. Kishilarning bir-birlari uchun mas’ullik, fidoyilik hissini anglashlari va uni amalga oshirish uchun kuch topa bilishlari ularning odamiyligini namoyon etadi. Xavf-xatar borligini ko‘rib tursa-da, insoniy burchini tark eta olmagan yigit do‘stiga yordamga otlanadi. Hikoyada el-yurt uchun muqaddas qadriyat sanaluvchi tushunchalar bayroq ramzi mohiyatida jamlanadi. Yurtini muqaddas qadriyat sanagan insonlar uning bayrog‘i yuksakda hilpirashi uchun harakat qiladilar va bundan g‘urur tuyadilar. O‘g‘lining safdoshlari oldida o‘zini vazmin tutib turgan bo‘lsa-da, ota yelkasiga bayroq yopilganidan keyin chidab tura olmaydi: “Yigitni mahkam quchoqlab, baland yelkasiga tirish yuzini bosib ho‘ngrab yubordi. Uyalmay-netmay yig‘lar, ko‘z yoshlari askarning ko‘ylagiga, bayroqqa tomardi” [9.23]. U bayroq mohiyatida aks etgan o‘g‘lining muqaddas xotirasi, tinchlikda hayot kechirayotgan, omonlik istagan elning olqishi mujassamligini anglab turar edi. Ana shunday muqaddas qadriyatlarni o‘zida jamlagan bayroq otaning qalbini to‘lqinlantirib yubordi, endi u ko‘z yoshlarini tiyib tura olmadi.

Hikoyada insoniy burch, vatan, el oldidagi mas’uliyat, fidoyilik kabi insoniy qadriyatlar badiiy talqin etib berilgan.

Isajon Sulton hikoyalarida oilaga, ota-ona, qarindosh-urug‘, qo‘ni-qo‘shni, yaqinlarga hurmat, fidoyilik kabi tuyg‘ular tasviriga ham keng o‘rin beriladi. Oilada otaning o‘rni, uning mas’uliyati masalasini yana bir o‘zbek xonadonining badiiy aks ettirilgan “Ota raqsi” hikoyasida ham kuzatish mumkin. Oilasining iqtisodiy ahvoli tiklanganidan quvongan ota bolalari oldida raqs tusha boshlaydi. “Shu manzara yodimga o‘yilib qolgan. Otam o‘ynayapti-yu onam ko‘zidan yoshi duv oqib qarab turibdi. Bir yoqda ota raqsi, bir yoqda ona ko‘z yoshlari, dasturxon boshida esa to‘qqiz jujuq...” [10.360]. Ulg‘aygan o‘g‘ilning xotiralari tarzida hikoya qilingan ushbu asarda oilani muqaddas deb bilgan, unda o‘zining mas’ulligini chinakamiga anglagan va burchini ado etgan otaning holati o‘quvchini insoniy burch, samimiy munosabatlar bilan bog‘liq mushohadaga chorlaydi.

“Otamga nimadir bo‘ldi” hikoyasi esa bola tilidan bayon etilgan va ayrim o‘rinlarda voqealarga muallif tomonidan ham munosabat bildirilgan. Hikoyada turmush sharoitini yaxshilash uchun o‘zga yurtga ishga otlangan otasi bilan bog‘liq holatda bolaning o‘y-xayollari keltiriladi. Asarda ota obrazi kitobxon ko‘z o‘ngida asosan bolaning tasavvurlari orqali jonlanadi. “Otam juda quvvatli, kaftlari ulkan-ulkan” [7.338]. U samimiy, bag‘rikeng, bolajon, mehnatkash o‘zbek otasining badiiy timsoli sifatida gavdalantiriladi. “Otam borligida haroratli bo‘lardi. To‘niga o‘ranib choy ichib, televizor ko‘rib o‘tirar, goh tizzasiga urib, baqirib-baqirib kular ham edi. Men bag‘riga kirib olardim. Goho turib pechkadagi olovga qarab qo‘yardi. Qutidagi nonlarni pechka ustiga qo‘yib isitsa, issiq non isi hamma yoqni tutib ketardi” [7.338]. Otasiga mehr, sog‘inch kabi samimiy tuyg‘ular bilan bog‘langan bolaning ichki olamida kechayotgan holatlar, kechinmalar hikoyaning umumiy mazmunini tashkil etadi. Otasining olis o‘lkalarga ketganidan ta’sirlangan bola u sovuq o‘lkalarni o‘zicha tasavvur qilishga harakat qiladi, otasining sog‘-salomat qaytishidan umidvor bo‘ladi. Uydagi holat, narsa-buyumlar, o‘simliklar, jonivorlar – barchasi go‘yo unga otasining ahvolidan xabar berib turardi. Kichkina yuragi ushbu hodisalarga dosh bera olmagan bola taxminlarini akasiga aytaveradi. “Otamga nimadir bo‘ldi”, deydi u. Kosadagi suv aynib qolgani; itlari Bo‘ynoqning yer timdalab g‘ingshiyvergani; daraxtlarning hosil bermayotgani, qurib qolayotgani; opasining siniq oynaga qaray boshlagani; qo‘shnining suvni o‘zi tomonga burib olgani; onasi pishirgan taomlardan maza ketib borayotgani – bularning barisi bolaga otasi bilan bog‘liq noxush holatdan darak berayotgandek tuyulaveradi. Asarning davomida esa sovuq o‘lkalarda kasal bo‘lib yotgan ota va uning uyga qaytishga qaror qilgani bilan bog‘liq holat tasviri beriladi. Ammo ayni paytlarda Bo‘ynoq bilan otasini izlab yo‘lga tushgan bola haqida so‘z borar ekan, uning keyingi holatlari, otasi bilan uchrashgan yoki yo‘qligi to‘g‘risidagi xabar yakunlanmaydi, asarning natijasi kitobxonga havola etiladi. Asarda bolaning otasini uzoq o‘lkalarga ketmasligini istashi, uni sog‘inishi, u uyda bo‘lgan paytlardagi fayz, baraka, iliqlikni qo‘msashi tasvirlari orqali kitobxonda o‘zbek xonadonlarida otaning o‘rni, uning farzandlar oldidagi mas’uliyati, insoniy tuyg‘ular, ma’naviy qadriyatlarning ana yana bir qirrasini yoritiladi. Chindan ham yozuvchi “Turmushni boricha tasvirleydi, qorlamaydi ham, alqamaydi ham. Yakuniy xulosa chiqarmaydi. Shunchaki, o‘quvchini asarida sertashvish hayot sari yetaklaydi. Qahramon bilan yonib yashash dardini kitobxonga yuqtiradi” [4.157]. Ya’ni hikoyada oila har bir inson uchun muqaddas ekanligi, oilaviy munosabatlardagi tartib, o‘zaro munosabatlar, odatlarni bolalar yoshliklaridan o‘zlariga singdirib borishlari, bularning bari oilaning har bir a’zosi uchun zaruriyatga aylanib borishi kabi masalalar badiiy aks ettirib berilgan.

“Sog‘inch” hikoyasi ota tilidan bayon etilgan. Asar voqealari bilan qahramonning o‘y-xayollari, kechinmalari orqali tanishib boramiz. Otoning xotirlashicha, yoshligida iqtidori bo‘lsa-da, turli sabablar bilan o‘qishga imkoni bo‘lmagan va ayni paytda esa u uyidan ancha uzoq joylarda, bir tadbirkorning dalasida mehnat qilayotgan edi. Bunda ijodkor otoning ruhiyati, holatlarini yanada teran tasvirlash maqsadida o‘ziga xos yo‘l tutadi. Yozuvchi parallel tasvirlash usulidan unumli foydalangan holda hikoyaning g‘oyaviy ta’sir kuchini oshirishga erishadi. Vaqtincha istiqmat qilayotgan kulbasida pechka bilan devor oralig‘idagi kichkina tirgishda har xil xas-cho‘plardan qurilgan inda musichaning bolalari turganini ko‘rgan qahramon ularni onasi tashlab ketgan deb o‘ylaydi va yodiga o‘zining farzandlari keladi. Ularni sog‘inganligini yanada kuchliroq his qiladi, ularning bolaligi, sho‘xliklari, uylaridagi fayz, xotirjamlikni yodga oladi. “Bu daladashda sizlarni deb yuribman-ku, o‘zimga qolsa kelarmidim issiq uy-joyimni tashlab?..” [7.145], deya xayolan farzandlari bilan suhbatlashadi u. Ota qarovsiz qolgan polaponlarni parvarish qila boshlaydi, mushukning hujumidan asrashga harakat qiladi. Nihoyat uyiga qaytadigan kuni polaponlarning uchib ketganligini, onasi bilan birga ekanligini ko‘rib, o‘zi uyda yo‘qligida polaponlarning onasi bolalarini boqib turgan va ayni paytda ularni uchirma qilganligini anglaydi. Ota ko‘ngli xotirjam bo‘lgan holda uyiga, manziliga otlanadi. Hikoyada insonning qalbida e‘zozlab kelgan eng qimmatli tushunchalari – oilasi, farzandlariga nisbatan sog‘inch hissi, fidoyiligi madh etilgan.

Isajon Sulton hikoyalarida ilmiy-texnik va iqtisodiy rivojlanish sharoiti ta’sirida milliy va ma’naviy qadriyatlarga e’tiborning o‘zgarib borayotganligi masalasiga ham jiddiy diqqat qaratiladi. Adibning “Mega intellekt”, “Atomlar muzeyida”, “XXI asrning sakkiz yashar bolasi” asarlari bu borada misol bo‘la oladi. Ushbu asarlarida adib insonlar uchun zarur bo‘lgan moddiy va ma’naviy asoslar yonma-yon keltiradi va bunda qay birining qimmatini balandroq, taroziga tortilganda qay birining og‘irroq kelishi haqida kitobxonni o‘yga toldiradi. Kontrast tasvirlash usuli yozuvchining mahoratidan dalolat beradi. Masalan, “XXI asrning sakkiz yashar bolasi” hikoyasida oynai jahondan dunyo yangiliklarni tomosha qilib turgan bola tasviri keltiriladi. Navbat bilan dastur almashtirib televizor tomosha qilayotgan bolakayning tasavvuriga sig‘ishi qiyin bo‘lgan hodisotlar – g‘aroyib sakkizoyoq haqidagi shov-shuvlar; suv toshqini; Afrikaning qulg‘oqchil o‘lkalaridan birida sakkiz yashar bolakayning oziq-ovqat tarqatish markazi tomon emaklab borayotgani tasviri uchun mukofot berilgani haqidagi xabar; o‘zining sakkiz yashar o‘g‘li bilan yaponlarning an’anasini ado etmoqchi bo‘lgan professorning qarorini ovoza qilish; butun insoniyatni Buddha ta’limotini bajarishga chaqirayotgan kishi; qo‘rqinchli film namoyishi; olti oydirki zirhli fazo kemasining ichida Yer atrofida vaznsizlik sharoitida yashayotgan fazogirlar; TV-qimorxonasi; bolalar o‘rtasidagi boks musobaqasi; Amerika sohillarida halok bo‘lgan yuzlab delfinlar; qalinligi bir mikron bo‘lgan zirhning kashf etilganligi kabilar namoyishi tugagach, “Bola yana dastur almashtirdi.

Halok bo‘lgan madaniyatlar va tamaddunlar haqida edi bu dastur. Butun boshli xalqlar va madaniyatlar kuchli shamol, zilzila, chaqmoq, bo‘ron va hokazo balalar tufayli yer yuzidan tamomila supurilib ketgani haqida hikoya qilinar...” [7.111] va “Keyingisida esa insonning mutlaq ozodligi haqida gapirilmoqda edi” [7.112]. Voqealar oqimi hikoyaning so‘nggi qismida bolaning oila a’zolari davrasidagi holatlari tasviriga ko‘chiriladi. Endi otasining ishdan qaytishi, kundalik hayotning davom etishi bilan bolaning oiladagi umumiy tartib-qoidalar, odatlarga o‘z-o‘zidan rioya qilib, aralashib ketishi haqida so‘z boradi. Intizomlilik bilan otasidan olqish eshitgan bolaning xatti-harakatlarini kuzatgan o‘quvchining samimiyat va yuksak axloqqa asoslangan o‘zbek oilalaridagi muhit haqidagi tasavvurlari yanada kengayadi. Zamonlar, odamzodning dunyoqarashi o‘zgarishi mumkin, ammo inson uchun aziz bo‘lgan ota-onaga hurmat, el-yurti e‘zozlash, vatanni sevish, sog‘inch, sadoqat kabi tushunchalar eskirmasligini va bular insonning orzu-umidlari, hayot tashvishlari, intilish va harakatlarining mehvarida turadigan tushunchalar, ma’naviy qadriyatlar ekanligini anglash mumkin.

Xulosa. Isajon Sulton hikoyalarida moddiy qimmatlardan ustun turadigan ma’naviy qadriyatlar ulug‘lanadi, Ma’naviy qadriyatlarni e‘zozlagan o‘zbek xalqining badiiy timsoli yaratiladi.

ADABIYOTLAR:

1. *Адабиёт назарияси. Икки жилдлик. Биринчи жилд. – Тошкент: Фан, 1978. – 416 б.*
2. *Davronova, S. (2022). Контрастическое описание метода в литературе (на примере рассказа Исаджана Султана “Олисдаги урушининг акс-садоси”) («Эхо войны вдалеке»). // Центр научных публикаций (buxdu. uz), 9(9).*
3. *Davronova Shohsanam G‘aybulloevna. (2022). The Issue of Artistic Image of Nature and Method In The Works Of Isajon Sultan (On The Example Of “The Missing Motherland”). Indonesian Journal of Innovation Studies, 18. <https://doi.org/10.21070/ijins.v18i.617>.*

LITERARY CRITICISM

4. Адизова И. Инжа тасвирлар. / Исажон Султон насри бадиияти. – Тошкент: Турон zamin ziyo, 2017. – Б. 154-157.
5. Ezoz Qobilova. (2024). *The place of folk songs in Isajan Sultan's stories.* // *American Journal of Social Sciences And Humanity Research*, 4(02), 44–49. <https://doi.org/10.37547/ajsshr/Volume04Issue02-08>
6. Sul-ton I. *Adabiyot nazariyasi.* – Toshkent: O'qituvchi, 2005. – 272 b.
7. Султон И. Асарлар. Биринчи жилд. – Тошкент: Гафур Фулом номидаги наشريёт-матбаа ижодий уйи, 2017. – 392 б.
8. Султон И. Асарлар. Иккинчи жилд. – Тошкент: Гафур Фулом номидаги наشريёт-матбаа ижодий уйи, 2017. – 384 б.
9. Султон И. *Хазрати Хизр изидан.* – Тошкент: Гафур Фулом номидаги наширит-матбаа ижодий уйи, 2018. – 384 б.
10. Султон И. *Ота рақси.* / Султон И. Генетик. – Тошкент: Янги аср авлоди, 2018. – 357-361 б.
11. Туленов Ж., Гафуров З. *Фалсафа.* – Тошкент: Ўқитувчи, 1997. – 384 б.